

HARJEET ATVAL DE NOVEL 'BRITISH BORN DESI' ATE HARMINDER CHAHAL DE NOVEL
'HONI' DA VISHAGAT ADHIYAN

ਹਰਜੀਤ ਅਟਵਾਲ ਦੇ ਨਾਵਲ 'ਬ੍ਰਿਟਿਸ਼ ਬੋਰਨ ਦੇਸੀ' ਅਤੇ ਹਰਮਹਿੰਦਰ ਚਹਿਲ ਦੇ ਨਾਵਲ 'ਹੋਈ' ਦਾ ਵਿਸ਼ਾਗਤ
ਅਧਿਐਨ

ਪਾਲਜੀਤ ਕੌਰ (Paljeet Kaur)

ਖੇਜਾਰਬਣ, ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਭਾਗ

ਗੁਰੂ ਕਾਸ਼ੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਤਲਵੰਡੀ ਸਾਬੋ, ਬਠਿੰਡਾ (ਪੰਜਾਬ)

Email ID - paljeetkaur023@gmail.com ਮੋਬਾਈਲ +91- 82952-49864

ABSTRACT

ਸਮੁੱਚੇ ਪੰਜਾਬੀ ਨਾਵਲ ਸੰਸਾਰ ਅੰਦਰ ਪਰਵਾਸੀ ਪੰਜਾਬੀ ਨਾਵਲ ਆਪਣੇ ਬਹੁ-ਪਸਾਰੀ ਅਤੇ ਬਹੁ-ਪਰਤੀ ਪਾਸਾਰਾਂ ਸਹਿਤ ਆਪਣੀ ਨਿਵੇਕਲੀ ਪਛਾਣ ਸਥਾਪਿਤ ਕਰ ਚੁੱਕਾ ਹੈ। ਕੈਨੇਡਾ, ਅਮਰੀਕਾ ਅਤੇ ਇੰਗਲੈਂਡ ਵਰਗੇ ਮੁਲਕਾਂ ਵਿੱਚ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਪੰਜਾਬੀ ਲੇਖਕਾਂ ਨੇ ਇਸ ਵਿਧਾ ਨੂੰ ਨਿਰੰਤਰ ਆਪਣੀ ਰਚਨਾਤਮਕ ਸਮੱਗਰੀ ਦਾ ਸਾਧਨ ਬਣਾਇਆ ਹੈ। ਪਰਵਾਸੀ ਸਾਹਿਤਕਾਰਾਂ ਦੁਆਰਾ ਰਚੇ ਜਾ ਰਹੇ ਸਾਹਿਤ ਦੇ ਸਦਕਾ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਨੇ ਨਵੀਆਂ ਬੁਲੰਦੀਆਂ ਨੂੰ ਛੋਹਿਆ ਹੈ। ਪਰਵਾਸੀ ਲੇਖਕਾਂ ਨੇ ਵਿਸ਼ਵ ਪੱਧਰ ਉੱਤੇ ਪੈਦਾ ਹੋਈਆਂ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀਆਂ ਰਚਨਾਵਾਂ ਦਾ ਵਿਸ਼ਾ ਬਣਾਇਆ ਹੈ। ਬੇਸ਼ਕ ਪਰਵਾਸੀ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਬਹੁ-ਪੱਖੀ ਅਤੇ ਬਹੁ-ਪਰਤੀ ਹੈ, ਪਰ ਫਿਰ ਵੀ ਪਰਵਾਸੀ ਸਾਹਿਤ ਦੇ ਲੇਖਕਾਂ ਦੀਆਂ ਲਿਖਤਾਂ ਦੇ ਮੂਲ ਸਰੋਕਾਰ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਧਰਤੀ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਬੇਗਾਨੇ ਮੁਲਕਾਂ ਵਿੱਚ ਰਹਿੰਦਿਆਂ ਵੀ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਦਿਲ ਧੜਕਦਾ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਦੁੱਖ-ਦਰਦ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਹੀ ਜਾਪਦੇ ਹਨ। ਇਸੇ ਦਰਦ ਨੂੰ ਪਰਵਾਸੀ ਸਾਹਿਤਕਾਰ ਕਾਗਜ਼ਾਂ ਉੱਪਰ ਉਲੀਕਦੇ ਹਨ ਤੇ ਉਹ ਸਭ ਲੋਕਾਈ ਦਾ ਦਰਦ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਕੀਵਰਡ : ਹਰਜੀਤ ਅਟਵਾਲ, ਹਰਮਹਿੰਦਰ ਚਹਿਲ, ਪਰਵਾਸੀ ਨਾਵਲਕਾਰ, ਪੰਜਾਬ ਸੰਕਟ, ਪਰਵਾਸ ਧਾਰਨ, ਵਿਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਅਸੁਰੱਖਿਆ।

ਪਰਵਾਸੀ ਪੰਜਾਬੀ ਨਾਵਲ ਜਗਤ ਵਿੱਚ ਹਰਜੀਤ ਅਟਵਾਲ ਦਾ ਨਾਂ ਕਿਸੇ ਜਾਣ-ਪਛਾਣ ਦਾ ਮੁਹਤਾਜ ਨਹੀਂ। ਮੌਜੂਦਾ ਸਮੇਂ ਵਿੱਚ ਹਰਜੀਤ ਅਟਵਾਲ ਦੇ ਬਹੁ-ਚਰਚਿਤ ਨਾਵਲ ਵਨ ਵੇਅ (1999), ਰੇਤ (2003), ਸਵਾਰੀ (2005), ਸਾਊਥਲ (2009), ਬ੍ਰਿਟਿਸ਼ ਬੋਰਨ ਦੇਸੀ (2011) ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਹੋ ਚੁੱਕੇ ਹਨ। ਹਰਜੀਤ ਅਟਵਾਲ ਦੇ ਸਾਰੇ ਹੀ ਨਾਵਲ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਸ ਪੇਪਰ ਰਾਹੀਂ ਆਪਾਂ ਹਰਜੀਤ ਅਟਵਾਲ ਦੇ ਨਾਵਲ 'ਬ੍ਰਿਟਿਸ਼ ਬੋਰਨ ਦੇਸੀ' ਅਤੇ ਹਰਮਹਿੰਦਰ ਚਹਿਲ ਦਾ ਨਾਵਲ 'ਹੋਈ' ਦਾ ਵਿਸ਼ਾਗਤ ਅਧਿਐਨ ਕਰਾਂਗੇ। ਬ੍ਰਿਟਿਸ਼ ਬੋਰਨ ਦੇਸੀ ਨਾਵਲ ਰਾਹੀਂ ਹਰਜੀਤ ਅਟਵਾਲ ਨੇ ਪਰਵਾਸੀ ਜੀਵਨ ਦੀਆਂ ਅਨੇਕਾਂ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਨੂੰ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਹਰਜੀਤ ਅਟਵਾਲ ਦਾ ਨਾਵਲ 'ਬ੍ਰਿਟਿਸ਼ ਬੋਰਨ ਦੇਸੀ' ਪੂਰਬ ਅਤੇ ਪੱਛਮ ਦੀਆਂ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤੀਆਂ ਦੇ ਜੀਵਨ ਮੁੱਲਾਂ ਦੇ ਦਵੰਦ ਨੂੰ ਪੇਸ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਔਰਤ-ਮਰਦ ਦੇ ਸੰਬੰਧਾਂ ਅਤੇ ਮਨੁੱਖੀ ਰਿਸ਼ਤਿਆਂ ਦੀ ਗੁੰਝਲ ਦੇ ਬਹੁ-ਪਰਤੀ

ਬਿਰਤਾਂਤ ਤੇ ਮਨੁੱਖੀ ਹੋਈ ਦੇ ਸੰਕਟ ਨੂੰ ਰੂਪਮਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਹਰਜੀਤ ਅਟਵਾਲ ਦੀ ਗਲਪ-ਚੇਤਨਾ ਅਤੇ ਗਲਪ-ਕਲਾ ਪਰਵਾਸੀ ਪੰਜਾਬੀ ਨਾਵਲ ਵਿੱਚ ਉਚੇਰਾ ਸਥਾਨ ਰੱਖਦੀ ਹੈ। ਸਵਰਨ ਚੰਦਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਹਰਜੀਤ ਅਟਵਾਲ ਹੀ ਇੱਕ ਅਜਿਹਾ ਪਰਵਾਸੀ ਨਾਵਲਕਾਰ ਹੈ ਜਿਸ ਨੇ ਨਿੱਠ ਕੇ ਪਰਵਾਸੀ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਦੀ ਮਾਨਸਿਕਤਾ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਨ ਦਾ ਉਪਰਾਲਾ ਕੀਤਾ ਹੈ।

ਹਰਮਹਿੰਦਰ ਚਹਿਲ ਪਰਵਾਸੀ ਪੰਜਾਬੀ ਨਾਵਲ ਵਿੱਚ ਪੰਜਾਬੀ ਸੱਭਿਆਚਾਰ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਕੋਮ ਦੇ ਸਿਆਸੀ ਅਤੇ ਇਤਿਹਾਸ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਵਿਭਿੰਨ ਵਰਤਾਰਿਆਂ ਦੇ ਬਿਰਤਾਂਤ ਨੂੰ ਠੋਸ ਧਰਾਤਲ ਉੱਪਰ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਅਹਿਮ ਭੂਮਿਕਾ ਨਿਭਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਵਰਤਮਾਨ ਸਮੇਂ ਤੱਕ ਹਰਮਹਿੰਦਰ ਚਹਿਲ ਦੇ ਛੇ ਨਾਵਲ ਬਲੀ (2008), ਹੋਈ (2010), ਆਫੀਆ ਸਦੀਕੀ ਦਾ ਜੇਹਾਦ (2012), ਭੰਵਰ (2016), ਕਿਆਮਤ (2018) ਅਤੇ ਨਵਯੁਗ (2021) ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਹੋ ਚੁੱਕੇ ਹਨ। ਇਹਨਾਂ ਨਾਵਲਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਨਾਵਲਕਾਰ ਦੇ

ਨਾਵਲ ਬਲੀ ਅਤੇ ਹੋਈ ਵਿੱਚ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੀ ਗਈ ਬਿਰਤਾਂਤਕ ਸਮੱਗਰੀ ਇੱਕ ਕ੍ਰਮਬੱਧ ਲੜੀ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਕਾਰਜਸ਼ੀਲ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਹਨਾਂ ਦੋਵਾਂ ਨਾਵਲਾਂ ਰਾਹੀਂ ਹਰਮਹਿੰਦਰ ਚਹਿਲ ਨੇ ਨੇਵੇਂ ਦਹਾਕੇ ਦੌਰਾਨ ਵਾਪਰੀ ਇੱਕ ਅਜਿਹੀ ਇਤਿਹਾਸਿਕ ਘਟਨਾ ਨੂੰ ਬਿਰਤਾਂਤ ਦਾ ਆਧਾਰ ਬਣਾਇਆ ਹੈ ਜਿਸ ਦਾ ਘਟਨਾ ਸਥਲ ਦੇ ਅਲੱਗ-ਅਲੱਗ ਥਾਵਾਂ ਉੱਪਰ ਹੋਣ ਤੇ ਵੀ ਇਸ ਦੀ ਬਿਰਤਾਂਤਕ ਕਥਾ ਆਦਿ ਤੋਂ ਅੰਤ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚਦੀ ਹੋਈ ਕੁਝ ਅਹਿਮ ਪਾਤਰਾਂ ਦੀ ਆਪਸੀ ਸਾਂਝ ਸਦਕਾ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਅਰਥਾਂ ਦਾ ਨਿਰਮਾਣ ਕਰਦੀ ਹੈ।

ਹਰਜੀਤ ਅਟਵਾਲ 'ਬ੍ਰਿਟਿਸ਼ ਬੋਰਨ ਦੇਸੀ' ਨਾਵਲ ਰਾਹੀਂ ਮਨੁੱਖੀ ਰਿਸ਼ਤਿਆਂ ਦੀਆਂ ਉਲਝਦੀਆਂ ਤੰਦਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਸੂਖਮ ਅਧਿਐਨ ਦਾ ਵਿਸ਼ਾ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਉਸਨੇ ਪੂਰਵ ਅਤੇ ਪੱਛਮ ਦੀ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤੀ ਉੱਤੇ ਆਧਾਰਿਤ ਵਿਆਹ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਦੇ ਜੀਵਨ ਮੁੱਲਾਂ ਦੇ ਦਵੰਦ ਦੇ ਸਿਰਜਣ ਰਾਹੀਂ ਔਰਤ-ਮਰਦ ਸੰਬੰਧਾਂ ਨੂੰ ਮੁੱਖ ਰੱਖ ਕੇ ਮਨੁੱਖੀ ਰਿਸ਼ਤਿਆਂ ਦੀ ਗੁੰਝਲ ਦੇ ਬਹੁ-ਪਰਤੀ ਅਤੇ ਬਹੁ-ਪਸਾਰੀ ਯਥਾਰਥ ਅਤੇ ਮਨੁੱਖੀ ਹੋਈ ਦੇ ਸੰਕਟ ਨੂੰ ਇਸ ਨਾਵਲ ਰਾਹੀਂ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਹਰਜੀਤ ਅਟਵਾਲ ਦੇ ਨਾਵਲ 'ਬ੍ਰਿਟਿਸ਼ ਬੋਰਨ ਦੇਸੀ' ਦੀ ਗਲਪੀ ਵਿਲੱਖਣਤਾ ਇਸ ਗੱਲ ਵਿੱਚ ਹੈ ਕਿ ਵਰਤਮਾਨ ਦੌਰ ਦੇ ਮਨੁੱਖੀ ਰਿਸ਼ਤਿਆਂ ਦੀਆਂ ਅਨੇਕਾਂ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਨੂੰ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਪਾਤਰਾਂ ਦੀ ਜੁਬਾਨੀ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਸਾਰੇ ਹੀ ਪਾਤਰ ਆਪੋ-ਆਪਣੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਅਨੁਸਾਰ ਨਾਵਲ ਵਿੱਚ ਸਿਰਜੀਆਂ ਗਈਆਂ ਸਥਿਤੀਆਂ ਨੂੰ ਪੇਸ਼ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਹਰਜੀਤ ਅਟਵਾਲ ਦੀ ਵਿਲੱਖਣਤਾ ਇਸ ਗੱਲ ਵਿੱਚ ਹੈ ਕਿ 'ਬ੍ਰਿਟਿਸ਼ ਬੋਰਨ ਦੇਸੀ' ਨਾਵਲ ਦੇ ਪਾਤਰਾਂ ਦੀ ਮਾਨਸਿਕਤਾ ਵਿਚਲੇ ਤਨਾਓ ਅਤੇ ਦਵੰਦ ਨੂੰ ਪੂਰਬ-ਪੱਛਮ ਦੇ ਸੰਦਰਭ ਦੇ ਵਿਭਿੰਨ ਪਸਾਰਾਂ ਦੇ ਸਟੀਕ ਸਿਰਜਣ ਰਾਹੀਂ ਵਸਤੂ ਸਥਿਤੀ ਦੇ ਯਥਾਰਥ ਨੂੰ ਸੁੱਧ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਪੇਸ਼ ਕਰ ਸਕਿਆ ਹੈ। 'ਬ੍ਰਿਟਿਸ਼ ਬੋਰਨ ਦੇਸੀ' ਨਾਵਲ ਰਾਹੀਂ ਹਰਜੀਤ ਅਟਵਾਲ ਨੇ ਆਰਥਿਕ ਸੰਕਟ, ਭੂ-ਹੇਰਵਾ, ਪੀੜੀ-ਪਾੜਾ, ਸੱਭਿਆਚਾਰਕ ਤਨਾਓ, ਖੁੱਲ ਮਾਨਣ ਦੀ ਲਾਲਸਾ, ਕਦਰਾਂ-ਕੀਮਤਾਂ ਦਾ ਆਪਸੀ ਵਿਰੋਧ, ਨਸਲਵਾਦ, ਰਿਸ਼ਵਤਖੋਰੀ, ਆਰਥਿਕ ਸ਼ੋਸ਼ਣ, ਨਸ਼ਾਖੋਰੀ ਆਦਿ ਕਈ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਨੂੰ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਹੈ।

ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਹਰਮਹਿੰਦਰ ਚਹਿਲ ਨੇ ਹੋਈ ਨਾਵਲ ਰਾਹੀਂ ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚਲੀ ਦਹਿਸ਼ਤਗਰਦ ਲਹਿਰ ਤੋਂ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਪਾਤਰਾਂ ਰਾਹੀਂ ਗੈਰ-ਕਾਨੂੰਨੀ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਪਰਵਾਸ ਧਾਰਨ ਕਰਨ ਅਤੇ ਬਾਹਰਲੇ ਮੁਲਕਾਂ ਅੰਦਰ ਆ ਰਹੀਆਂ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਅਤੇ ਚੁਣੌਤੀਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਉਪਜੇ ਵਿਸ਼ਾਦ ਨੂੰ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਅੰਦਰ ਅੱਸੀਵੀਆਂ ਦੇ ਅੰਤ ਵਿੱਚ ਚੱਲੀ ਅੱਤਵਾਦੀ ਲਹਿਰ ਲੋਕਾਂ ਦੀ

ਮਾਨਸਿਕਤਾ ਨੂੰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਹਲੂਣ ਕੇ ਰੱਖ ਦਿੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਲੋਕ ਆਪਣੀ ਸੁਰੱਖਿਆ ਖਾਤਰ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਥਾਂ ਦੀ ਭਾਲ ਵਿੱਚ ਤੁਰ ਪੈਂਦੇ ਹਨ। ਹਰਮਹਿੰਦਰ ਚਹਿਲ ਦੁਆਰਾ ਸਿਰਜਿਆ ਨਾਵਲੀ ਬਿਰਤਾਂਤ ਅੱਤਵਾਦੀ ਲਹਿਰ ਨੂੰ ਪੰਜਾਬ ਤੋਂ ਅੱਗੇ ਰਾਸ਼ਟਰੀ, ਅੰਤਰਰਾਸ਼ਟਰੀ ਪੱਧਰ ਤੱਕ ਫੈਲਦੇ ਹੋਏ ਪੂਰੀ ਦੁਨੀਆਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਕਲੇਵੇ ਵਿੱਚ ਲੈ ਚੁੱਕਿਆ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ।

ਬ੍ਰਿਟਿਸ਼ ਬੋਰਨ ਦੇਸੀ ਨਾਵਲ ਰਾਹੀਂ ਹਰਜੀਤ ਅਟਵਾਲ ਨੇ ਆਰਥਿਕ ਮੰਦਗਲੀ ਦੇ ਸੰਕਟ ਨੂੰ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਨਾਵਲ ਵਿੱਚ ਦਿਖਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੁਦਾਗਰ ਸਿੰਘ, ਪਾਲਾ ਸਿੰਘ, ਸਾਧੂ ਸਿੰਘ, ਗੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ, ਪਰਦੁਮਨ ਸਿੰਘ, ਫੌਜਾਂ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਗੁਰਮੁਖ ਸਿੰਘ ਵਰਗੇ ਕਿੰਨੇ ਲੋਕ ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਆਪਣੇ ਘਰ-ਬਾਰ ਛੱਡ ਆਰਥਿਕ ਸੰਕਟ ਕਾਰਨ ਬੇਗਾਨੇ ਮੁਲਕਾਂ ਵਿੱਚ ਜਾ ਵਸੇ ਹਨ। ਨਾਵਲ ਰਾਹੀਂ ਪਹਿਲੀ ਪੀੜੀ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਦੁੱਖ-ਦਰਦ ਅਤੇ ਸੰਕਟ ਨੂੰ ਬਿਆਨ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਨਾਵਲ ਵਿੱਚ ਦਿਖਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਹ ਲੋਕ ਬੇਗਾਨੇ ਮੁਲਕ ਵਿੱਚ ਆ ਕੇ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਹਨ ਪਰ ਅੰਤ ਸਮੇਂ ਤੱਕ ਉਹਨਾਂ ਕੋਲ ਕੁਝ ਵੀ ਨਹੀਂ ਬਚਦਾ। ਨਾ ਤਾਂ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਬੱਚੇ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਪੈਸਾ। ਇੱਥੋਂ ਦੇ ਜੰਮੇ-ਪਲੇ ਬੱਚੇ ਗੋਰੇ ਲੋਕਾਂ ਵਾਂਗ ਹੀ ਵਿਵਹਾਰ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਬੱਚੇ ਆਪਣੇ ਬਿਮਾਰ ਮਾਂ-ਬਾਪ ਦਾ ਪਤਾ ਤੱਕ ਵੀ ਲੈਣ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦੇ। ਕਈ ਵਾਰ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਓਲਡ ਪੀਪਲ ਹੋਮ ਭੇਜ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਜੋ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਬਜ਼ੁਰਗਾਂ ਲਈ ਬਣੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਜਿਹਨਾਂ ਦਾ ਕੋਈ ਸਹਾਰਾ ਨਹੀਂ। ਇਸ ਨਾਵਲ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਥਾਂ ਡਾ. ਪਾਲਾ ਸਿੰਘ ਦੀ ਹਾਲਤ ਬਾਰੇ ਦੱਸਦਾ ਹੈ-

"ਹਾਲੇ ਕਾਫੀ ਸਮਾਂ ਲੱਗੇਗਾ ਇਹਨੂੰ ਠੀਕ ਹੋਣ ਵਾਸਤੇ, ਫਿਰ ਵੀ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਸ ਨੇ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਣਾ। ਕਿਸੇ ਨਾ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਇਹਦੀ ਸੰਭਾਲ ਕਰਨੀ ਪਵੇਗੀ, ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ ਤਾਂ ਸਾਨੂੰ ਦੱਸ ਦੇਣਾ ਅਸੀਂ ਇਹਨੂੰ ਓਲਡ ਪੀਪਲ ਹੋਮ ਵਿੱਚ ਭੇਜ ਦੇਵਾਂਗੇ।"

ਹੋਈ ਨਾਵਲ ਰਾਹੀਂ ਹਰਮਹਿੰਦਰ ਚਹਿਲ ਨੇ ਗੁਰਲਾਭ ਪਾਤਰ ਰਾਹੀਂ ਦਿਖਾਇਆ ਹੈ ਕਿ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਉਹ ਕਾਲਜ ਗੁੰਡਾਗਰਦੀ ਦੀਆਂ ਵਾਰਦਾਤਾਂ ਨੂੰ ਅੰਜਾਮ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਉਸਨੂੰ ਇਹ ਵਾਰਦਾਤਾਂ ਵੀ ਛੋਟੀਆਂ ਲੱਗਣ ਲੱਗ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ ਤਾਂ ਉਸਦਾ ਬਦਮਾਸ ਮਨ ਉਸਨੂੰ ਵੱਡੇ ਕਾਂਡ ਕਰਨ ਵੱਲ ਰੁਚਿਤ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਉਹ ਖਾੜਕੂ ਲਹਿਰ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਿਲ ਹੋ ਕੇ ਹਰ ਭੈੜਾ ਕਾਰਜ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਗੁਰਲਾਭ ਦਹਿਸ਼ਤ ਫੈਲਾਉਣ ਵਾਲੇ ਕਾਰਜ ਗੁਪਤ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਸੋਚੀ-ਸਮਝੀ ਚਾਲ ਤਹਿਤ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਉਸ ਨੂੰ ਇਹ ਵੀ ਪਤਾ ਹੈ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਅਤੇ ਪੁਲਿਸ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਅੱਤਵਾਦੀ ਲਹਿਰ ਕੁਝ ਵੀ ਨਹੀਂ। ਆਪਣੀ ਦੂਰ-ਅੰਦੇਸ਼ੀ ਨਾਲ ਉਹ ਦਹਿਸ਼ਤ ਗਰਦ ਲਹਿਰ ਬਾਰੇ ਬਹੁਤ ਦੂਰ ਦੀ ਸੋਚਦਾ ਹੈ -

"ਹੋਰ ਭਾਵੇਂ ਕੁਝ ਵੀ ਹੋਵੇ ਪਰ ਉਸ ਨੂੰ ਇਨਾ ਜ਼ਰੂਰ ਪਤਾ ਸੀ ਕਿ ਏਡੇ ਵੱਡੇ ਮੁਲਕ ਦੀ ਐਡੀ ਸ਼ਕਤੀਸ਼ਾਲੀ ਫੌਜ ਮੂਹਰੇ ਕੁਝ ਕੁ ਏ.ਕੇ. ਸੰਤਾਲੀਆਂ ਦੀ ਕੀ ਜੁਰਅਤ ਸੀ। ਸਬੱਬੀ ਕੋਈ ਵੱਖਰਾ ਮੁਲਕ ਬਣ ਵੀ ਜਾਂਦਾ ਸੀ ਤਾਂ ਵੀ ਰਾਜ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਅਮੀਰ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਹੀ ਕਰਨਾ ਸੀ। ਪਹਿਲਾਂ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਵੇਲੇ ਅਸੀਂ ਲੋਕ ਹੀ ਜੈਲਦਾਰ ਤੇ ਸਟੈਂਦਪੇਸ਼ ਬਣ ਕੇ ਲੋਕਾਂ 'ਤੇ ਰਾਜ ਕਰਦੇ ਸੀ ਤੇ ਹੁਣ ਵੇਟਾਂ ਦੇ ਫੁਅ ਮੰਤਰ ਨਾਲ ਵੀ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਨਕੇਲ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਪਾਈ ਹੋਈ ਸੀ।"²

ਬ੍ਰਿਟਿਸ਼ ਬੋਰਨ ਦੇਸੀ ਨਾਵਲ ਰਾਹੀਂ ਨਾਵਲਕਾਰ ਨੇ ਇੱਕ ਹੋਰ ਵਿਸ਼ਾ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਹੈ ਜੋ ਕਿ ਭੂ-ਹੋਰਵੇ ਦਾ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚੋਂ ਬਾਹਰਲੇ ਮੁਲਕਾਂ ਵਿੱਚ ਗਏ ਲੋਕ ਹਮੇਸ਼ਾ ਹੀ ਆਪਣੀ ਧਰਤੀ ਮਾਂ ਨੂੰ ਯਾਦ ਕਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਉਹ ਵਾਪਸ ਮੁੜਨ ਨੂੰ ਲੋਚਦੇ ਹਨ। ਨਾਵਲ ਵਿੱਚ ਦਿਖਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਜਦੋਂ ਬਜ਼ੁਰਗ ਲੋਕ ਸਭ ਕੁੱਝ ਗਵਾ ਬੈਠਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਉਹ ਵਾਪਸ ਮੁੜਨ ਬਾਰੇ ਸੋਚਦੇ ਹਨ। ਪਰਦੁਮਣ ਸਿੰਘ ਇਕ ਥਾਂ ਆਪਣੀ ਪਤਨੀ ਗਿਆਨ ਕੌਰ ਨੂੰ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ -

"- ਚੱਲ ਆਪਾਂ ਇੰਡੀਆ ਚੱਲ ਕੇ ਰਹਿਨੇ ਆਂ, ਇਥੇ ਹੁਣ ਆਪਣਾ ਕੀ ਆ?"³

ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੋਈ ਨਾਵਲ ਰਾਹੀਂ ਲੇਖਕ ਨੇ ਗੁਰਲਾਭ ਪਾਤਰ ਦੀਆਂ ਦਹਿਸ਼ਤਗਰਦ ਮਾਨਸਿਕਤਾ ਦੀਆਂ ਅਗਲੀਆਂ ਪਰਤਾਂ ਨੂੰ ਖੋਲਿਆ ਹੈ। ਬੇਗਾਨੀ ਧਰਤੀ 'ਤੇ ਪਹੁੰਚਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਵੀ ਉਸਦੀ ਦਹਿਸ਼ਤਗਰਦ ਮਾਨਸਿਕਤਾ 'ਚ ਪੈਦਾ ਹੋਣ ਵਾਲੀਆਂ ਭੈੜੀਆਂ ਚਾਲਾਂ ਦੀ ਚਾਲ ਮੱਠੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ।

ਬ੍ਰਿਟਿਸ਼ ਬੋਰਨ ਦੇਸੀ ਨਾਵਲ ਰਾਹੀਂ ਹਰਜੀਤ ਅਟਵਾਲ ਨੇ ਪੀੜੀ-ਪਾੜੇ ਦੀ ਸਮੱਸਿਆ ਨੂੰ ਵੀ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਨਾਵਲ ਵਿੱਚ ਦਿਖਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਾਹਰਲੇ ਮੁਲਕਾਂ ਵਿੱਚ ਜੰਮੇ-ਪਲੇ ਲੋਕ ਗੋਰਿਆਂ ਵਰਗੇ ਹੀ ਬਣ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਉਹ ਗੋਰੇ ਲੋਕਾਂ ਵਾਂਗ ਹੀ ਵਿਵਹਾਰ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਉਹਨਾਂ ਵਾਂਗ ਹੀ ਖੁਲ ਮਾਣਦੇ ਹਨ। ਮਾਤਾ-ਪਿਤਾ ਨੂੰ ਕੋਈ ਹੱਕ ਨਹੀਂ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਉਹ ਕਿਸੇ ਕੰਮ ਤੋਂ ਵਰਜ ਸਕਣ। ਬੱਚੇ ਬਿਨਾਂ ਦੱਸੇ ਘਰੋਂ ਬਾਹਰ ਜਾਂਦੇ ਹਨ,

ਜਦੋਂ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਮਰਜ਼ੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਉਹ ਘਰ ਵਾਪਸ ਆਉਂਦੇ ਹਨ। ਕਈ ਵਾਰ ਕਈ-ਕਈ ਦਿਨ ਮੁੜਦੇ ਹੀ ਨਹੀਂ। ਪਰਦੁਮਣ ਸਿੰਘ ਦੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਕੁੜੀਆਂ ਆਪਣੀ ਮਰਜ਼ੀ ਨਾਲ ਗੋਰਿਆਂ ਨਾਲ ਵਿਆਹ ਕਰਵਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਉਹ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਿਆ। ਪਾਲਾ ਸਿੰਘ ਦੀ ਧੀ ਵੀ ਘਰੋਂ ਚਲੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਬਿਨਾਂ ਵਿਆਹ ਕਰਵਾਏ ਕਿਸੇ ਗੋਰੇ ਨਾਲ ਰਹਿਣ ਲੱਗਦੀ ਹੈ। ਭਾਰਤੀ ਲੋਕਾਂ ਕੋਲੋਂ ਇਹ ਬਰਦਾਸ਼ਤ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਸੇ ਪਹਿਲੀ ਅਤੇ ਦੂਜੀ ਪੀੜੀ ਵਿਚਕਾਰ ਤਨਾਅ ਵਧਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਜਿੱਤ ਦੂਜੀ ਪੀੜੀ ਦੀ ਹੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

ਬ੍ਰਿਟਿਸ਼ ਬੋਰਨ ਦੇਸੀ ਨਾਵਲ ਵਿੱਚ ਜੇ ਅਗਲਾ ਵਿਸ਼ਾ ਨਾਵਲਕਾਰ ਨੇ ਲਿਆ ਹੈ ਉਹ ਸੱਭਿਆਚਾਰਕ ਤਨਾਓ ਸਬੰਧੀ ਹੈ। ਨਾਵਲਕਾਰ ਨੇ ਪੂਰਬ ਅਤੇ ਪੱਛਮ ਦੀ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤੀ ਵਿਚਕਾਰ ਹੋਏ ਟਕਰਾਓ ਕਾਰਨ ਪੈਦਾ ਹੋਏ ਸੰਕਟ ਨੂੰ ਬਿਆਨ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਨਾਵਲ ਰਾਹੀਂ ਦਿਖਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੂਰਵ ਅਤੇ ਪੱਛਮ ਦੇ ਸੱਭਿਆਚਾਰ ਦੇ ਮਿਲਾਣ ਵਿੱਚ ਟਕਰਾਅ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਭਾਰਤੀ ਮੁੰਡੇ ਤੇ ਕੁੜੀਆਂ ਗੋਰੇ ਮੁੰਡੇ ਅਤੇ ਕੁੜੀਆਂ ਆਪਸ ਵਿੱਚ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਬੰਦਿਸ਼ ਦੇ ਖੁੱਲ੍ਹ ਮਾਣਦੇ ਹਨ। ਦੂਜੀ ਅਤੇ ਤੀਜੀ ਪੀੜੀ ਦੇ ਪਰਵਾਸੀ ਬ੍ਰਿਟਿਸ਼ ਸਮਾਜ ਦੇ ਸੱਭਿਆਚਾਰ ਅਨੁਸਾਰ ਹੀ ਆਪਣੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਜਿਉਂ ਰਹੇ ਹਨ। ਉਹਨਾਂ ਵਿੱਚ ਭਾਰਤੀ ਲੋਕਾਂ ਵਾਂਗ ਆਪਸ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰੇਮ-ਪਿਆਰ ਅਤੇ ਮਿਲਵਰਤਨ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਸਾਰੇ ਹੀ ਇੱਕ ਦੂਜੇ ਨੂੰ ਵਰਤ ਰਹੇ ਹਨ। ਪਰਵਾਸੀ ਭਾਰਤੀ ਲੋਕ ਪੈਸੇ ਕਰਕੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਜਾਤ-ਧਰਮ ਦੇ ਮੁੰਡੇ ਨਾਲ ਆਪਣੀਆਂ ਕੁੜੀਆਂ ਦੇ ਵਿਆਹ ਕਰ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਸਮਾਂ ਪੈਣ ਉਤੇ ਇਸ ਦਾ ਸੰਤਾਪ ਭੋਗਦੇ ਹਨ। ਪਹਿਲੀ ਪੀੜੀ ਦੇ ਲੋਕ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਿਆਹਾਂ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਹਨ ਉਹ ਤਾਂ ਇਸ ਨੂੰ ਮਰਨ ਬਰਾਬਰ ਸਮਝਦੇ ਹਨ। ਜਿਵੇਂ -

"ਇਹ ਸਾਲਾ ਕਾਹਦਾ ਮੁਲਕ ਆ, ਇਥੇ ਆ ਕੇ ਅਸੀਂ ਕੀ ਖੱਟਿਆ, ਟੱਟੂ?"

----- ਉਲਟਾ ਸਭ ਕੁਝ ਗਵਾ ਲਿਆ। ਔਲਾਦ ਗਵਾ ਲਈ, ਦੇਖ ਸਾਡੇ ਵੱਲ, ਸਾਡਾ ਅੰਤ ਨੇੜੇ ਆ ਤੇ ਅਸੀਂ ਵਣਾਂ ਦੇ ਰੁੱਖ ਵਾਂਗੂੰ ਇਕੱਲੇ ਆ, ਕਿਸੇ ਵੇਲੇ ਵੀ ਫੂਕ ਨਿਕਲ ਸਕਦੀ ਆ, ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਤਾਂ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਮੇਢਾ ਦੇਣ ਵੀ ਆਉਣਾ ਕਿ ਨਹੀਂ। ----- ਹੁਣ ਆਹ ਦੂਜੀ ਜਾਤ ਵਿੱਚ, ਦੂਜੇ ਰੰਗ ਜਾਂ ਦੂਜੇ ਧਰਮ ਵਿੱਚ ਨਿਆਣੇ ਦਾ ਵਿਆਹ ਕਰਨਾ ਕਿਤੇ ਸੌਖੀ ਗੱਲ ਆ, ਇੱਕ ਕਿਸਮ ਦਾ ਮਰਨਾ ਈ ਆ ਇਹ, ----- ਮਰ ਰਹੇ ਆ!"⁴

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਵਲ ਵਿੱਚ ਦਿਖਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਦੂਜੀ ਜਾਤ ਜਾਂ ਧਰਮ

ਵਿੱਚ ਵਿਆਹ ਕਰਵਾਉਣਾ ਸਾਡੇ ਭਾਰਤੀ ਸੱਭਿਆਚਾਰ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਹੈ, ਪਰ ਬਾਹਰਲੇ ਮੁਲਕਾਂ ਵਿੱਚ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮਾਨਸਿਕਤਾ ਵਾਲੇ ਬੰਦਿਆਂ ਨੂੰ ਕਮਜ਼ੋਰ ਸਮਝਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਹਰਜੀਤ ਅਟਵਾਲ ਨੇ ਇਸ ਨਾਵਲ ਰਾਹੀਂ ਪਰਵਾਸੀ ਜੀਵਨ ਦੀ ਇੱਕ ਹੋਰ ਗੰਭੀਰ ਸਮੱਸਿਆ ਨੂੰ ਚੁਣਿਆ ਹੈ ਜੋ ਕਿ ਹਰੇਕ ਪਰਵਾਸੀ ਭਾਰਤੀ ਨੂੰ ਭੁਗਤਨੀ ਪੈਂਦੀ ਹੈ। ਗੋਰੇ ਲੋਕ ਹਮੇਸ਼ਾ ਤੋਂ ਹੀ ਰੰਗ ਕਰਕੇ ਭਾਰਤੀ ਲੋਕਾਂ ਨਾਲ ਵਧੀਕੀ ਕਰਦੇ ਆਏ ਹਨ। **ਬ੍ਰਿਟਿਸ਼ ਬੋਰਨ ਦੇਸੀ** ਨਾਵਲ ਰਾਹੀਂ 'ਨਸਲਵਾਦ' ਦੀ ਸਮੱਸਿਆ ਨੂੰ ਉਜਾਗਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਨਾਵਲ ਵਿੱਚ ਦਿਖਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗੋਰੀ ਚਮੜੀ ਦੇ ਲੋਕ ਕਾਲੇ ਲੋਕਾਂ ਨਾਲ ਹਰ ਪੱਖੋਂ ਵਿਤਕਰਾ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਗੋਰੇ ਲੋਕ ਭਾਰਤੀ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਅਧੀਨ ਕੰਮ ਕਰਨਾ ਆਪਣੀ ਈਨ ਸਮਝਦੇ ਹਨ। ਉਹ ਹਮੇਸ਼ਾ ਤੋਂ ਹੀ ਭਾਰਤੀ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਗੁਲਾਮ ਬਣਾ ਕੇ ਰੱਖਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ। **ਬ੍ਰਿਟਿਸ਼ ਬੋਰਨ ਦੇਸੀ** ਨਾਵਲ ਦਾ ਇੱਕ ਪਾਤਰ ਮੇਹਨ ਜੋ ਕਿ ਇਕ ਕੌਸਲ ਵਿੱਚ ਕਿਸੇ ਵੱਡੇ ਅਹੁਦੇ ਉੱਪਰ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਹੈ ਉਸਨੂੰ ਵੀ ਨਸਲਵਾਦ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਹੋਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਮੇਹਨ ਦੱਸਦਾ ਹੈ ਕਿ-

"-ਸਰ ਮਿਸਟਰ ਜੈਨਾਥਨ ਵਾਰਲੇ ਮੇਰੇ ਪਾਸ ਇੱਕ ਫਾਈਲ ਲੈ ਕੇ ਆਇਆ ਸੀ, ਮੈਨੂੰ ਇਸ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮੈਂ ਇਸ ਉੱਪਰ ਦਸਤਖਤ ਕਰਾਂ, ਜਦ ਮੈਂ ਫਾਈਲ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਤਾਂ ਇਹ ਹਲਕੀ ਆਵਾਜ਼ ਵਿੱਚ ਨਸਲਵਾਦੀ ਗਾਲ ਦੇਣ ਲੱਗਿਆ ਤੇ ਮੈਨੂੰ ਜਲਦੀ ਦਸਤਖਤ ਕਰਨ ਲਈ ਜ਼ੋਰ ਪਾਉਣ ਲੱਗਿਆ। ਮੈਂ ਇਸ ਦਾ ਸੀਨੀਅਰ ਹਾਂ ਤੇ ਮੈਂ ਬਿਨਾਂ ਪੜ੍ਹੇ ਤੋਂ ਫਾਈਲ 'ਤੇ ਦਸਤਖਤ ਕਰਨ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਮੈਂ ਇਸ ਨੂੰ ਨਸਲੀ ਗਾਲ ਕੱਢਣ ਤੋਂ ਰੋਕਿਆ ਤਾਂ ਇਹ ਹੋਰ ਗੁੱਸੇ ਵਿੱਚ ਆ ਗਿਆ।"⁵

ਬ੍ਰਿਟਿਸ਼ ਬੋਰਨ ਦੇਸੀ ਨਾਵਲ ਰਾਹੀਂ ਹਰਜੀਤ ਅਟਵਾਲ ਨੇ ਨਸ਼ੇ ਦੇ ਹੜ੍ਹ ਬਾਰੇ ਵੀ ਵਿਚਾਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਜੀਵਨਜੇਤ ਪਾਤਰ ਦੁਆਰਾ ਦਿਖਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਾੜੀ ਸੰਗਤ ਵਿੱਚ ਪੈ ਕੇ ਉਹ ਨਸ਼ੇ ਕਰਨ ਲੱਗਦਾ ਹੈ। ਨਸ਼ੇ ਕਾਰਨ ਉਸਦੀ ਪੜ੍ਹਾਈ ਵਿੱਚੋਂ ਹੀ ਛੁੱਟ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹ ਘਰੋਂ ਭੱਜ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਨਸ਼ਾ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਜੀਵਨਜੇਤ ਇਨ੍ਹਾਂ ਕੁਝ ਨਸ਼ੇ ਦਾ ਆਦੀ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਨਸ਼ੇ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਉਹ ਇੱਕ ਦਿਨ ਵੀ ਜਿਉਂਦਾ ਨਹੀਂ ਰਹਿ ਸਕਦਾ। ਅਖੀਰ ਵਿੱਚ ਜੀਵਨਜੇਤ ਦਾ ਪਿਤਾ ਜੱਗਾ ਉਸਨੂੰ ਇਸ ਨਰਕ ਵਿੱਚੋਂ ਨਿਕਲਣ ਲਈ ਉਸ ਦੀ ਮਦਦ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਜੱਗਾ ਉਸਨੂੰ

ਰੀਹੈਬ ਸੈਂਟਰ ਲੈ ਕੇ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਉਥੇ ਉਸਨੂੰ ਕਈ ਦਿਨ ਰੱਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਨਸ਼ਾ ਛੱਡ ਕੇ ਠੀਕ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸਾਡੇ ਸਮਾਜ ਦੀ ਇਹ ਦੁਖਦੀ ਰਗ ਹੈ। ਇਹਨਾਂ ਮੁਲਕਾਂ ਵਿੱਚ ਮੁੰਡੇ ਹੀ ਨਹੀਂ ਕੁੜੀਆਂ ਵੀ ਸ਼ਰੇਆਮ ਨਸ਼ੇ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ। ਬੱਚੇ ਮਾੜੀ ਸੰਗਤ ਵਿੱਚ ਪੈ ਕੇ ਆਪਣੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਖਰਾਬ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ।

ਹਰਜੀਤ ਅਟਵਾਲ ਨੇ ਆਪਣੇ ਇਸ ਨਾਵਲ ਰਾਹੀਂ ਰਿਸ਼ਵਤਖੋਰੀ ਦੀ ਸਮੱਸਿਆ ਨੂੰ ਵੀ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਉਸਨੇ ਦੱਸਿਆ ਹੈ ਕਿ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਾਹਰਲੇ ਮੁਲਕਾਂ ਵਿੱਚ ਵੀ ਰਿਸ਼ਵਤ ਦਾ ਧੰਦਾ ਸ਼ਰੇਆਮ ਚਲਦਾ ਹੈ। ਲੋਕ ਨਾਜਾਇਜ਼ ਕੰਮ ਕਰਵਾਉਣ ਲਈ ਰਿਸ਼ਵਤ ਦੀ ਪੇਸ਼ਕਸ਼ ਕਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਕੰਮ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਰੁਕਾਵਟ ਤੋਂ ਹੋ ਵੀ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਨਾਵਲ ਵਿੱਚ ਜਵੈਰ ਖਾਨ ਨਾਂ ਦਾ ਪਾਤਰ ਆਖਦਾ ਹੈ -

"ਤੈਨੂੰ ਪਤਾ ਕਿ ਕਈ ਵਾਰ ਇਹ ਰਿਸ਼ਵਤ ਉੱਪਰ ਤੱਕ ਚਲਦੀ ਏ ਤੇ ਤੂੰ ਕੁਝ ਵੀ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ, ਹੁਣ ਦੇਖੀ ਛੇ ਮਹੀਨੇ ਬਾਅਦ ਇਹ ਨਕਸ਼ਾ ਪਾਸ ਵੀ ਹੋ ਜਾਣਾ।"⁶

ਜਿਸ ਨਕਸ਼ੇ ਨੂੰ ਮੇਹਨ ਗੈਰ-ਕਾਨੂੰਨੀ ਕਹਿ ਕੇ ਰੱਦ ਕਰਦਾ ਹੈ ਉਹੀ ਨਕਸ਼ਾ ਕੁਝ ਸਮੇਂ ਬਾਅਦ ਰਿਸ਼ਵਤ ਦੇ ਕੇ ਪਾਸ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹਰਜੀਤ ਅਟਵਾਲ ਨੇ ਬਾਹਰਲੇ ਮੁਲਕਾਂ ਦੇ ਡ੍ਰਸਟ ਸਿਸਟਮ ਉੱਪਰ ਉਗਲ ਉਠਾਈ ਹੈ। ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਯਥਾਰਥ ਨੂੰ ਆਮ ਲੋਕਾਂ ਸਾਹਮਣੇ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਹੈ।

ਅੱਜ-ਕਲ੍ਹ ਜੇ ਲੋਕਾਂ ਵਿੱਚ ਬਾਹਰਲੇ ਮੁਲਕਾਂ ਵਿੱਚ ਜਾਣ ਦੀ ਹੋੜ ਲੱਗੀ ਹੋਈ ਹੈ ਇਸ ਕਰਕੇ ਬਾਹਰਲੇ ਮੁਲਕਾਂ ਵਿੱਚ ਭਾਰਤੀ ਲੋਕਾਂ ਖਾਸ ਕਰ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਇੰਨੀ ਵੱਧ ਚੁੱਕੀ ਹੈ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਗੁਜਾਰੇ ਲਈ ਕੰਮ ਵੀ ਮਿਲਣਾ ਮੁਸ਼ਕਿਲ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸੇ ਗੱਲ ਦਾ ਬੇਗਾਨੇ ਮੁਲਕਾਂ ਵਿੱਚ ਪੱਕੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਰਹਿ ਰਹੇ ਲੋਕ ਫਾਇਦਾ ਉਠਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਉਹ ਘੱਟ ਪੈਸੇ ਦੇ ਕੇ ਵੱਧ ਕੰਮ ਕਰਵਾਉਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਦਾ ਆਰਥਿਕ ਸ਼ੋਸ਼ਣ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਸ ਨਾਵਲ ਵਿੱਚ ਸੂਰਤੀ ਨਾਂ ਦੇ ਪਾਤਰ ਨਾਲ ਵੀ ਇਹੋ ਗੱਲ ਵਾਪਰਦੀ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਉਹ ਆਪਣੇ ਮਾਲਕ ਦਲੀਪ ਸਿੰਘ ਤੋਂ ਮਿਹਨਤ ਦੇ ਪੈਸੇ ਮੰਗਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ -

"ਭਾਜੀ ਪੰਜਾਹ ਪੈਂਡ ਕਰਾਇਆ, ਪੰਜਾਹ ਪੈਂਡ ਦੀ ਰੋਟੀ, ਪੰਜਾਹ ਪੈਂਡ ਦੀ ਸਰਾਬ ਤੇ ਹੋਰ ਕੱਪੜਾ ਲੀੜਾ ਤੇ ਪੰਜਾਹ ਖਰਚ ਹੁੰਦੇ ਆ, ਸੇ ਪੈਂਡ 'ਚ ਕਿੱਦਾਂ ਪੂਰੇ ਹੋਣਗੇ, ਫਿਰ ਬਚੁ ਕੀ?"

ਇਹ ਮੇਰੀ ਪਰੋਬਲਮ ਨਹੀਂ, ਮੇਰੀ ਪਰੋਬਲਮ ਆ ਤਨਖਾਹ ਦੇਣੀ, ਜੋ ਇੱਕ ਪਾੜੇ ਨੂੰ ਸੌ ਪੈਂਡ ਦੇ ਕੇ ਮੇਰਾ ਕੰਮ ਚਲਦਾ ਤਾਂ ਦੇ ਸੌ ਕਿਉਂ ਦੇਵਾਂ।”

ਹੋਈ ਨਾਵਲ ਵਿੱਚ ਪੰਜਾ ਪਾਤਰ ਰਾਹੀਂ ਦਿਖਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਹ ਹਵਸ ਪੂਰਤੀ ਲਈ ਮਾਸੂਮ ਕੁੜੀਆਂ ਨੂੰ ਸ਼ਿਕਾਰ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਉਸਦੀ ਸੋਚ ਕਿੰਨੀ ਨੀਚ ਹੈ। ਉਹ ਰੰਮੀ ਨਾਲ ਇਹ ਸੋਚ ਕੇ ਸੰਬੰਧ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈ ਕਿ-

“ਇਹ ਦੁਸੈਰੀ ਅੰਬ ਵੀ ਚੂਪਣ ਖੁਣੇ ਹੀ ਰਿਸਦਾ ਫਿਰਦੈ।”

ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਗੁਰਲਾਭ ਕਾਲਜ ਸਮੇਂ ਆਪਣੇ ਦੇਸਤ ਸੁਖਚੈਨ ਲਈ ਜਾਣ ਵਾਰਦਾ ਸੀ ਪਰ ਅਮਰੀਕਾ ਜਾਣ ਬਾਅਦ ਉਹੀ ਗੁਰਲਾਭ ਸੁਖਚੈਨ ਦਾ ਦੁਸਮਣ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਉੱਪਰ ਝੂਠੇ ਇਲਜ਼ਾਮ ਲਾ ਕੇ ਉਸਦੀ ਜਿੰਦਗੀ ਨਰਕ ਬਣਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਗੁਰਲਾਭ ਇੱਥੇ ਹੀ ਬਸ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ਉਸ ਲਈ ਤਾਂ ਕੋਈ ਵੀ ਰਿਸ਼ਤਾ ਮਾਇਨੇ ਨਹੀਂ ਰੱਖਦਾ। ਲਾਲਚ ਵੱਸ ਉਹ ਆਪਣੇ ਭਣੇਥੀਏ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਹੱਥੀ ਮਰਵਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਹਮਲੇ ਦੌਰਾਨ ਭੈਣ-ਭਰਾ ਅਤੇ ਭਤੀਜੇ ਦੇ ਮਾਰੇ ਜਾਣ ਦਾ ਉਸਨੂੰ ਕੋਈ ਦੁੱਖ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਉਹ ਤਾਂ ਪ੍ਰਾਪਰਟੀ ਬਾਰੇ ਸੋਚ ਰਿਹਾ ਹੈ -

“ਭੈਣ ਦਾ ਸਾਰਾ ਪਰਿਵਾਰ ਖਤਮ। ਸਾਰੀ ਪ੍ਰਾਪਰਟੀ ਹੁਣ ਮੇਰੀ ਇਕੱਲੇ ਦੀ ਹੋ ਗਈ। ਭਰਾ ਵੀ ਗਿਆ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਉੱਪਰ ਨੂੰ। ਇੰਡੀਆ ਦੀ ਸਾਰੀ ਜਾਇਦਾਦ ਦਾ ਇਕੱਲਾ ਵਾਰਸ ਮੈਂ ਹੀ ਰਹਿ ਗਿਆ।”

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਸੀਂ ਵੇਖਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਹਰਮਹਿੰਦਰ ਚਹਿਲ ਨੇ ਹੋਈ ਨਾਵਲ

ਦਾ ਕਥਾ-ਸਥਲ ਅਮਰੀਕਾ ਦੀ ਧਰਤੀ ਨੂੰ ਬਣਾਇਆ ਹੈ ਪਰ ਇਸ ਦਾ ਅਮਰੀਕਾ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨਾਲ ਕੋਈ ਲੈਣਾ-ਦੇਣਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਹ ਸਿਰਫ ਨਾਵਲ ਦੇ ਪਾਤਰਾਂ ਤੱਕ ਹੀ ਸੀਮਤ ਹੈ। ਹੋਈ ਨਾਵਲ ਰਾਹੀਂ ਭਾਵੇਂ ਨਾਵਲਕਾਰ ਨੇ ਇਕ ਗੰਭੀਰ ਅਤੇ ਇਤਿਹਾਸਿਕ ਘਟਨਾ ਨੂੰ ਵਿਸ਼ੇ ਵਜੋਂ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਹੈ ਪਰ ਅਮਰੀਕਾ ਦੀਆਂ ਪ੍ਰਸਥਿਤੀਆਂ ਬਾਰੇ ਲੇਖਕ ਨੂੰ ਅਨੁਭਵ ਦੀ ਕਮੀ ਜਾਪਦੀ ਹੈ। ਵਿਸ਼ੇ ਪੱਖੋਂ ਹਰਜੀਤ ਅਟਵਾਲ ਨੇ ਬ੍ਰਿਟਿਸ਼ ਬੋਰਨ ਦੇਸੀ ਨਾਵਲ ਵਿੱਚ ਅਨੇਕਾਂ ਹੀ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਨੂੰ ਛੁਹਿਆ ਹੈ। ਨਾਵਲਕਾਰ ਨੇ ਵੱਖੋ-ਵੱਖ ਪਾਤਰਾਂ ਰਾਹੀਂ ਸਥਿਤੀਆਂ ਨੂੰ ਬਿਆਨ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਇਹ ਵਡ-ਆਕਾਰੀ ਨਾਵਲ ਹੈ। ਹਰਜੀਤ ਅਟਵਾਲ ਦੇ ਲਗਭਗ ਸਾਰੇ ਹੀ ਨਾਵਲ ਵਡ-ਆਕਾਰੀ ਹਨ। ਬ੍ਰਿਟਿਸ਼ ਬੋਰਨ ਦੇਸੀ ਨਾਵਲ ਰਾਹੀਂ ਨਾਵਲਕਾਰ ਨੇ ਪਰਵਾਸੀ ਜੀਵਨ ਦੀਆਂ ਅਨੇਕਾਂ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਨੂੰ ਬਿਆਨ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਬਾਹਰਲੇ ਮੁਲਕਾਂ ਦੇ ਯਥਾਰਥ ਨੂੰ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਦਾ ਸਫਲ ਯਤਨ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਇਹ ਨਾਵਲ ਪੜ੍ਹਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਮਹਿਸੂਸ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਹਰਜੀਤ ਅਟਵਾਲ ਨੇ ਬੇਗਾਨੇ ਮੁਲਕ ਵਿੱਚ ਰਹਿ ਕੇ ਬੜੇ ਨੇੜਿਓਂ ਸਭ ਕੁਝ ਜੀਵਿਆ ਅਤੇ ਮਹਿਸੂਸ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਵਿਸ਼ੇ ਪੱਖੋਂ ਇਹ ਇੱਕ ਵਧੀਆ ਨਾਵਲ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਅਨੇਕਾਂ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਨੂੰ ਛੁਹਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਨਾਵਲ ਰਾਹੀਂ ਨਾਵਲਕਾਰ ਨੇ ਪੂਰਬ ਅਤੇ ਪੱਛਮ ਦੀ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤੀ ਦੇ ਅੰਤਰ ਦਵੰਦ ਨੂੰ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਇਹ ਨਾਵਲ ਮਨੁੱਖੀ ਰਿਸ਼ਤਿਆਂ ਦੀ ਗੁੰਝਲ ਦੇ ਬਹੁ-ਪਰਤੀ ਬਿਰਤਾਂਤ ਅਤੇ ਮਨੁੱਖੀ ਹੋਈ ਦੇ ਸੰਕਟ ਨੂੰ ਪੇਸ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਪਰਵਾਸੀ ਨਾਵਲਕਾਰ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਨਾਵਲਕਾਰ ਨੇ ਇਸ ਦਰਦ ਨੂੰ ਮਹਿਸੂਸ ਕੀਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸੇ ਦਰਦ ਨੂੰ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਨਾਵਲ ਰਾਹੀਂ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਹੈ।

ਹਵਾਲੇ ਅਤੇ ਟਿੱਪਣੀਆਂ

1. ਹਰਜੀਤ ਅਟਵਾਲ, ਬ੍ਰਿਟਿਸ਼ ਬੋਰਨ ਦੇਸੀ, ਪੰਨਾ : 288
2. ਹਰਮਹਿੰਦਰ ਚਹਿਲ, ਬਲੀ, 2009, ਸ਼ਿਵ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ, ਜਲੰਧਰ, ਪੰਨਾ : 84
3. ਹਰਜੀਤ ਅਟਵਾਲ, ਬ੍ਰਿਟਿਸ਼ ਬੋਰਨ ਦੇਸੀ, ਪੰਨਾ : 284
4. ਉਹੀ, ਪੰਨਾ : 18
5. ਉਹੀ, ਪੰਨਾ : 272
6. ਉਹੀ, ਪੰਨਾ : 273
7. ਉਹੀ, ਪੰਨਾ:-278.
8. ਹਰਮਹਿੰਦਰ ਚਹਿਲ, ਹੋਈ, 2012, ਸੰਗਮ ਪਬਲੀਕੇਸ਼ਨਜ, ਸਮਾਣਾ, ਪੰਨਾ-189
9. ਉਹੀ, ਪੰਨਾ : 290